

HAZA ÉS KÜLFÖLD

TUDOMÁNYOS, SZÉPIRODALMI, TANÜGYI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

A «BUDAPESTI SZÉPIRODALMI KÖR» HIVATALOS KÖZLŐ-LAPJA.

Megjelenik minden hónap elején.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓTULAJDONOS:

THEWREWK ÁRPÁD.

Egy-egy számnak az ára 10 krajcár.

ELŐFIZETÉSI ÁR: FÉLÉVRE 60 KR., EGÉSZ ÉVRE 1 FRT 20 KR. * SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, I. KER., LOVAS-ÚT 64. SZ.

Tartalom: *A harc.* (Dunay Ferenc.) — *Keresztyén és keresztény. II.* (Thewrewk Árpád.) — *Éjszakaonáll egy fenyőfa...* (Lichtner Jakab.) *Ein Fichtenbaum steht einsam...* (Thewrewk Árpád.) — *Tekintetes Szerkesztő Ur!* (Id. Mogyoróssy János.) *A spanyol drámaköltészet.* (Pánfalvi Juhász Ödön.) — *Két szabadság.* (Szászvárosi W. Jenő.) — *Antigone.* (Thewrewk Árpád.)

A «Budapesti Szépirodalmi Kör» 1886. június hó 17-én esti 7 órakor saját helyiségében (II. ker. medve-utcai népiskola) nyilvános fölolvastatást tart, melyen vendégeket szívesen lát.

A tárgysorozat a következő:

1. «Két szabadság» (költemény), írta és fölolvassa Szászvárosi W. Jenő, r. tag.
2. «Álom», — «Négy harangszó», — «Betegágyban» (költemények), írta Radványi Győző, r. tag.
3. «Egy whist-játssza» (humoreszk), németből szabadon fordította P. Juhász Ödön, r. tag; fölolvassa Brassai Imre, r. tag.

Hangl József, titkár.

A harc.¹

Harsona zengjed a harc riadalmát!
És ti penegjetez egyre dobok!
Szerte lobogjon a sokszínű zászló!
A csata szörnyű, de hősi dolog.

Az, ki gyalazza a harci sovárgást
S szidja a lelket e vágya miatt,
Szidja nemeslevelét, mely örökre
Szellemi fenmaradásra mutat.

Mert tul a kinokon és a halálon
Fénylik az eszme, egy isteni arc;
Ez mosolyog ki a véghörögésből,
Ez te belőled, o emberi harc!

Dunay Ferenc.

Keresztyén és keresztény.

II.

Gyulai Pál a keresztyén-re és keresztény-re vonatkozólag így szól: «Az úgy nevezett katolikus keresztény és protestáns keresztyén miatti súrlódás a mai napig is tart. Mind két részről oly nagy a hív, mintha bibliai hely volna s a nyelvészeti okok hitágazatot támogatnának, pedig mind erről szó sincs, a kérdés tisztán nyelvészeti, a melynek a vallással semmi köze. A régiebb katolikus és protestáns theologusoknak soha sem jutott eszébe ilyesmi; az első bibliafordítók és hittani írók valláskülönbség nélkül keresztyén-t írnak; Pázmán szintén; Zrínyi vegyesen hol keresztény-t, hol keresztyén-t, azonban egész a jelen századig, sőt azóta is, elég protestáns írónál találhatni csak keresztény-t. A XIX.

¹ Üdvözljük a férfiaságot dicsőítő, a harcias szellemet magasztaló költeménykét. Szinte jól esik most, midőn a nemzet testét sorvasztó és lelkét rothasztó irodalmi «pikantiák» fertőjének fojtó levegője környezi az embert, ily hangokat hallani! — «Ne laissons pas s'éteindre le sentiment militaire dans notre pays!» Erre intette nemzetét az imént Delpit Albert. «Ne hagyjuk kialudni a harcias szellemet országunkban!» Ez intés az ellenség-környezte magyarnak is szól. (Szerk.)

századnak tartatott fenn az a dicsőség, hogy a keresztény-t katolikus, a keresztyén-t protestáns szónak hirdesse s azt állítsa, hogy a keresztény a kereszt szóból származik s ezért hibás a keresztyén a keresztény helyett. Nem szükség bizonyítani, minden kétségen felül áll, hogy a keresztény vagy keresztyén a christianusból származik, mint a Sebestyén vagy Sebestény Sebastianusból s a t-nek keményebb vagy lágyabb alakja a tájszólások szerint semmit sem változtatott a dolog lényegén. S itt helyén látom megemlíteni, hogy Vörösmarty mindig keresztény-t irt s nem keresztyén-t, de nem felekezeti, hanem tisztán nyelvészeti indokból, a keresztény-t magyarosabbnak tartotta, mint a keresztyén-t, a melyen némi tótosságot érzett. Valóban a keresztyén közelebb is van a tót krisztyán-hoz, mint a keresztény. De kérdés, vajon először nem szláv uton került-e nyelvünkbe a christianus, mint sok más szláv szó, a mely a keresztyén liturgiára vonatkozik. Azonban bármint álljon a dolog, annyi bizonyos, hogy a keresztény szóban catholicismust, a keresztyén-ben pedig protestantismust keresni valódi korlátoltság.¹ — Ez idézet elején azt mondja Gyulai, hogy «az úgy nevezett katolikus keresztény és protestáns keresztyén szók miatti súrlódás a mai napig is tart» s hogy «mind két részről oly nagy a hív, mintha bibliai hely volna s a nyelvészeti okok hitágazatot támogatnának». — Ez így van, az igaz; de gondolkodó fő nem éri be azzal, hogy a bajt fölismerte, hanem azt is, a min a nagy sokaság nem szokta fejét törni, t. i. a baj okát is törekszik megtudni. Miért nem fürkészte Gyulai a súrlódás okát? — — — Azzal, hogy súrlódás van, Gyulai újat nem mond; ki-ki tudja. — Az idézet végén Gyulai a «korlátoltság» bélyegét süti azoknak homlokára, kik a keresztény szóban catholicismust, a keresztyén-ben pedig protestantismust keresnek. — Gyulai bizonyára másképen ítélne s nem vádolná az illetőket korlátoltsággal, ha tudná, hogy mi okozta azt a mai napig tartó súrlódást. — —

«A XIX-ik századnak tartatott fenn az a dicsőség,

¹ «Vörösmarty összes munkái. Teljes kiadás. Rendezte s jegyzetekkel kísértte Gyulai Pál. VI. kötet. Budapest. Kiadja Mehner Vilmos. 1885.» I. a 381—382. lapon.

hogy a keresztény-t katolikus, a keresztyén-t protestáns szónak hirdesse s azt állítsa, hogy a keresztény a kereszt szóból származik.» — Gyulai-nak e szavai valóban meghökkentők! — A XIX. századnak, mint a találmányok századának, annyi a dicsősége, hogy nem szorul oly dicsőségre, mely meg nem illeti. — Nem a XIX. században mondták először, hogy a «kereszt-ény» szó a «kereszt»-től származik! Ezt már harmadfél század előtt állították. Pázmán Péter, ki 1570. született és 1637. halt meg, így szól: «A' Kristus' kereszt-üöl keresztyén nevet viselünk». — (Ez egészen új, meglepő, a keresztény és keresztyén közti különbséget örök időkre megállapító nyilatkozat, ime, oka ama sűrűlésnek, melyről Gyulai szól a nélkül, hogy okát tudná vagy legalább tudóhoz illőleg nyomozni törekednék.)

Az sem igaz, hogy (mint Gyulai állítja) «a XIX. századnak tartatott fenn az a dicsőség, hogy a keresztény-t katolikus, a keresztyén-t protestáns szónak hirdesse.» — Már a mult században is javában hirdették ezt és villongtak miatta, a mint az Kazinczy Ferenc-nek 1790. irt következő soraiból kiviláglik: «Azon n vagy ny végzetű szók között, melyeknek leírása éránt írónk meghasonlottak, ez (t. i. a keresztény és keresztyén) az a szó, a mely miatt leginkább villongunk. Belé avatta tudni illik magát még ide is a religióbéli idegenség s némely tény-es (t. i. keresztény-t író) azt állítja, hogy a tyén-es (azaz keresztyén-t író) ezt tény-nek (t. i. keresztény-nek) a kereszt-től való tartózkodás miatt nem akarja nevezni».

«Itt helyén látom megemlíteni», írja folytatólag Gyulai, «hogy Vörösmarty mindig keresztény-t irt s nem keresztyén-t, de nem felekezeti, hanem tisztán nyelvészeti indokból, a keresztyén-t magyarosabbnak tartotta, mint a keresztyén-t, a melyen némi tórosságot érzett». — E tórosságot bizony már a mult században is érezték. Baróti Szabó Dávid a mult század végén (1792.) a «keresztény» szó után a «keresztyén» szót is idézi, de a következő megjegyzéssel: «Keresztyén tórossan mondatik keresztyénből».

«Valóban a keresztyén közelebb is van a tót krisztyán-hoz, mint a keresztény». Így szól folytatólag Gyulai, ki e szerint maga is elismeri Vörösmarty ama nézetének helyességét, hogy keresztény magyarosabb, mint keresztyén. — Annál feltűnőbb Gyulai-nak következő nyilatkozata: «Én ezt (t. i. hogy Vörösmarty mindig keresztény-t irt) nem rég tudtam meg Vörösmarty barátjaitól, Zádor és Toldy uraktól, s e körülmény oka annak, hogy némely (sic!) kötetben keresztyén-t talál az olvasó s nem keresztény-t, a hogy e szót Vörösmarty szokta írni. Nem ismervén e tekintetben Vörösmarty határozott nézetét, ebben is az akadémia helyesírását követtem, mit Vörösmarty barátjai a kiadás elvállalásakor mintegy kötelességemmé tettek. Egyébiránt, hogy Vörösmarty nézete a keresztyén szót illetőleg hibás, ez már eléggé ki van mutatva irodalmunkban, itt ismételnem felesleges. Legyen elég még csak annyit mondanom, hogy valamint Vörösmarty nem úgy nevezett katolikus szemponiból irt keresztény-t: úgy én sem protestáns buzgalomból javítottam ki kereszttyén-rev.¹ — Gyulai szerint, a mint, ime, ez idézetből kitűnik, Vörösmarty-nak a keresztyén szót illető nézete (hogy t. i. keresztyén tórossan s hogy keresztény magyarosabb) «hibás»! — Ez bizony nem fér össze Gyulai-nak e nyilatkozatával: Valóban a keresztyén közelebb is van a tót krisztyán-hoz, mint a keresztény». Vagy talán nem ugyanaz-e, akár azt mondja Vörösmarty, hogy a keresztény magyarosabb, akár azt mondja

Gyulai, hogy a keresztyén közelebb van a tóthoz? —

Hogy tetszik továbbá az, hogy Vörösmarty munkáinak kiadója nem tudta, hogy Vörösmarty nem ír kereszttyén-t, hanem keresztény-t? —

Hogy tetszik továbbá az, hogy Vörösmarty munkáinak kiadója, nem tudván azt, hogy Vörösmarty keresztény-t szokott írni, Vörösmarty keresztény-éből keresztyén-t csinált? — — —

Hogy tetszik továbbá az, hogy Vörösmarty barátjai a kiadás elvállalásakor mintegy kötelességévé tették Gyulai-nak azt, hogy ne a maga tudományos meggyőződését, hanem az Akadémia helyesírását kövesse, s hogy ez okból talál az olvasó «némely» kötetben keresztény helyett keresztyén-t? —

Hogy tetszik továbbá az, hogy Gyulai csak «némely» kötetben követte az Akadémia-nak «keresztyén»-es (vagy a «Grammatica Hungarica absurda» szerint írva: «keresztyéne»-s) helyesírását, holott ennek követését Vörösmarty barátjai a kiadás elvállalásakor Gyulai-nak mintegy «kötelességévé» tették? ¹ — —

Hogy tetszik továbbá az, hogy az Akadémia (Gyulai tanubizonyossága szerint) tórossan keresztyén-t, nem pedig magyarosan keresztény-t ír? — Egyébiránt az Akadémia úgy írhat, a mint jónak véli; ha keresztyén-t ír, az az ő dolga; — mi mindenesetre ezentul is keresztény-t írunk s ez a mi dolgunk.

Ha azt kutatjuk, kik vannak kényesebb helyzetben azt a kérdést illetőleg, hogy keresztény vagy pedig keresztyén irandó-e: azt találjuk, hogy a protestánsok, kik a kereszt tiszteletét nem ismervén ², nem nevezhetik magokat a kereszt-től keresztény-eknek (vagy a «Grammatica Hungarica stupida» szerint írva: kereszténye-eknek) s kik épen ez okból ragaszkodnak anynyira a keresztyén-hez. ³

A katolikusok kellemesebb helyzetben vannak, mint a kik magokat épen úgy nevezhetik keresztyén-eknek (Christianus alapján), mint keresztény-eknek a kereszt-től, melynek tisztelete a katolikus egyházban ősrégi, a mint azt a görög «Anthologió»-nak következő verse is bizonyítja:

Ω πάθος, ὃ σταυρός, παθεῖν ἐλαττήριον αἵμα,
πλῶνον ἐμῆς ψυχῆς πᾶσαν ἀτασθαλίην.

E fohászt így fordítom:

Oh kín, óh te kereszt, óh vér, bajainkat elűző,
Lelkemről mosd le, mosd valamennyi bűnöm.

Vagy a görög eredetivel költőileg versenyezve:

Kínok fája, kereszt, — óh vér, mely róla patakként
Folytál, lelkemről mosd le a szennyet, a bűnt!

«Ha a katolikusok épen úgy írhatnak keresztyén-t, mint keresztény-t», — mondhatná valaki, — «akkor miért nem követik hát az Akadémiának keresztyén-es példáját»? —

¹ Vörösmarty összes munkáinak 1885. évi kiadásában nem követi többé Gyulai az Akadémia keresztyén-es írását, annak dacára, hogy Vörösmarty barátjai az Akadémia helyesírásának követését neki mintegy kötelességévé tették.

² Erre vonatkozólag érdekes történetét hallottam. Midőn ugyanis Kámory Sámuel bibliájának címlapját metszették Bécsben, Bader (a rézmetsző) kereszt-et (vagy a «Grammatica Hungarica recors» szerint írva: kereszté-t) is csinált a többi cifráság közé. Egy református lelkész észrevevén ezt, arra kérte a tudós bibliafordítót, hogy távolíttassa el a kereszt-et, ha azt akarja, hogy bibliáját református ember is megvegye.

³ Nem rég kaptam egy tudós protestáns jó barátomtól szelid figyelmeztetést arra nézve, hogy nem kellett volna a kéziratában levő keresztyén-t megváltoztatnom, minthogy «a protestáns ember keresztyén-t ír, nem keresztény-t».

¹ «Vörösmarty minden munkái. Rendelte és jegyzetekkel kísérté Gyulai Pál. XI. kötet. Pest. Ráth Mór. 1864». I. a 346. lapon.

Erre könnyű felelni. A magyar katolikusok azért nem követhetik az Akadémiának **keresztyén**-es példáját, mert **nyelvizlésők** nem engedi meg nekik a magyaros **keresztyén**-nek a tótos **keresztyén**-nel való föleserélését. Ezt az épen oly világos, mint természetes okot meg nem érteni: *valódi korlátoltság!* —

Nem árthat, ha befejezésül a tótos **keresztyén**-nek s a magyaros **keresztyén**-nek mikénti keletkezését itt egy füst alatt újra elmondom.

Christianus-ból — az *us* végzet elpusztulása után — *christian* lett; ebből, midőn később a *ti*-ből *ty* lett, a *christyán* vagyis a szláv **kresztyán** alak állott elő; a szláv **kresztyán**-ból *hangrendi illeszkedés* következtében végre a magyar **kresztyén** jött létre, a melyből azután a **keresztyén** épen úgy alakult, mint például *gróf*-ból a *goróf*, vagy *drágá*-ból a *darága*, vagy *krajcár*-ból a *karajcár*, vagy *klastrom*-ból a *kalastrom*, vagy *prém*-ből a *perém*, vagy *krály*ból a *király*, stb. stb.

Halljuk most a másíknak, t. i. a **keresztyén**-nek, rövid történetét! — *Pázmán Péter* **keresztyén** szavunkat illetőleg ezt a meglepő, a **keresztyén** és **keresztyén** közti értelmi különbséget örök időkre megállapító nyilatkozatot teszi: «*A' Kristus' kereszti-től keresztyén* nevet viselünk». — *Pázmán*-nak e nyilatkozata után csakhamar annyira átment a magyar katolikusok öntudatába az, hogy a **kereszt**-től nevezik magokat **keresztyén**-eknek (vagy a «*Grammatica Hungarica stolidia*» szerint írva: **kereszt-énye**-knek,) hogy fölhagyván az úgyis tótosan hangzó **keresztyén**-nel a magyaros hangzásu **keresztyén** alakkal kezdetek élni és élnék jobbra («*egy fecske nem csinál nyarat!*») ma is.

Thewrewk Árpád.

Éjszakon áll egy fenyőfa . . .

(Heine után.)

Éjszakon áll egy fenyőfa
Hideg ormon egymaga.
El-elszúnyad; fehér leplet
Borít rá a tél hava.

Álmodozik pálmafáról,
A mely távol keleten
Búslakodva egymagában
Áll forró szirtű hegyen.

Lichtner Jakab.

Ein Fichtenbaum steht einsam . . .

Ein Fichtenbaum steht einsam
Im Norden auf kalter Höh'.
Ihn schläfert; mit weisser Decke
Umhüllen ihn Eis und Schnee.

Er träumt von einer Palme,
Die tern im Morgenland
Einsam und schweigend trauert
Auf brennender Felsenwand.

Ez, ime, *Heine*-nak ama költeménye, melynek fordítását itt közöljük. Hogy a magyar fordítás nem éri utól s hogy nem is érheti utól a német creditit, annak oka abban rejlik, hogy a főneveknek a magyarban nincsen *nemők*, minélfogva azt a viszonyt, mely *Heine* képzeletében a hímnemű «*Fichtenbaum*» és a nőnemű «*Palme*» között szövődik, a magyar fordító ki sem fejezheti.

Thewrewk Árpád.

Tekintetes Szerkesztő Ur!

Ama tárgyak között, melyekkel muzeumunk a legújabb időben gyarapodott, egy ősrégi agyag-edény is van, mely 1886. május derekán *Tóth-Komlós* községe határában a régi *Pósta-tanyán* a *Száraz-ér* partjának oldalában három ásónyi mélységben 3—4 ember-csontváz szomszédságában több összetörtött tárgy között találtatott. E tényérokra, mellékesen mondva, az eltemetettek számára ételeket szoktak rakni. A mázatlan korongon készült szürke agyagedény 16 cent. magasságu; felhajlított szájréme 14 $\frac{1}{2}$ cent., ki-domborodott hasa pedig 19 cent. Megjegyzendő, hogy az említett csontvázak egyike hason feküdt s hogy ennek koponyája mellett találtatott a leirtam ép agyagedény, melyet tek. *Tatay János*, megyebizottsági tag ur, sziveskedett megyei muzeumunknak ajándékozni.

Egy *túzok* is került muzeumunk birtokába. Mélt. *Wenckheim Rezső* gróf ur dobozi birtokának határában ugyanis f. é. május hó 13. a gyepen két tűzok viaskodott. Az urasági csősz, az érdekes viadalnak szemtanuja, leütötte az egyiket botjával, mire a másik odahagyva a csatatért elröpült. A leütött példányt a mélt. gróf ur *Polyák Károly* számtartó ur kérésére sziveskedett muzeumunknak küldeni.

Levelemet ezennel egy érdekes hírrel kívánom befejezni. F. é. május 19. ugyanis főt. *Rómer Flóris* nagyváradi apátkanonok, kir. tanácsos ur meglátogatván muzeumunkat a vendégeknyvbe ezt írta: «*Örömmel, nemes irigységgel láttam*».¹

Kelt Békés-Gyulán, 1886. május 20.

Tisztelője
Id. Mogyoróssy János,
muzeumi igazgató.

A spanyol drámaköltészet.

III.

3. Az élet álom.

(La vida es sueño.)

E kítőnő drámának foglalatja a következő: *Vazul*, lengyel király, a csillagjósolás hive, egykor azt olvasta ki a csillagokból, hogy születendő fia reá és országára nézve szerencsétlenség lesz. Nem sokára csakugyan fia születik, kit, hogy a jóslat igéi ne teljesülhessenek, mindjárt első évében szigorú őrizet mellett egy pusztatoronyba zárát. *Zsigmond* itt zord nevelést nyert s ismeretlen maradt előtte magas származása. A gyenge atya, kit a fia iránti vonzalom igen meghatott, a veszélyt elmultnak látta immár s kész volt fiát elismerni. *Zsigmond*ot altató ital segítségével tömlöcéből a királyi lakba viszik s fölébredésekor királyul üdvözlík. Alig érzi magát a hatalom birtokában, azonnal kezdi gonosz tetteit üzni, apját gyalázza, öreg őrzőjét — a derék *Clotaldót* — halállal fenyegeti s egy nő becsületét zsarnoki kénnyel kívánja megsemmisíteni.

Minthogy már misem bírja őt megfékezni, álomital segítségével ismét a toronyba viszik, hol fölébredésekor királyi fény helyett a tömlőc bilincseiben találja magát.

E változáson tűnődve találja őt *Clotald*, ki bizonyossá teszi arról, hogy mindaz, mi most történt, nem más álomnál. Ekkor hirtelen népzendülés támad; a nép, melynek értésére estek a történetek, nem tűri, hogy törvényes fiu létében az öreg király *Astolf*-nak,

¹ A «*Békés-gyulai Híradó*» szerint a vendégeknyvbe irt sorok a következők: «*Örömmel, nemes irigységgel láttam. Éljen Mogyoróssy bácsi!*» — Éljen!

Moszkva fejedelmének, hagyományozza az országot. *Zsigmond* erővel kiszabadítja a toronyból s ő egy hatalmas sereg élén atyján diadalt arat. A legyőzött atya fia lábaihoz borul s a jóslat teljesülni látszik. De *Zsigmond* e kettős átváltozás folytán mérsékletet tanult; tapasztalta, hogy minden földi nagyság álom, melyről fölébredéskor számot kell adni. Törődelmesen s térden állva esdekel bocsánatért, s apja, ki megilletődött fia nemes lelkén, ünnepélyesen átadja neki az országot s a koronát. *Zsigmond* végre a szép *Estralda* hercegnőnek nyújtja kezét.

Mint episod van beszöve a főcselekvénybe *Rosaura* szerelmi élménye.

Az egész darab terve fonséges. Mily magas gondolat az élet álmát egy drámai cselekvényben feltüntetni! Gyönyörű részleteket tartalmaz s a hozzá kötött érdek sorról-sorra mindinkább növekszik. A jellemek festése kiválón sikerült. Hatásos az ellentét *Zsigmond*, a pusztá toronyban fölnövekedett királyfi, és *Astolf*, a paloták fényében felserdült herceg, közt.

Panfalvi Juhász Ödön.

(Folytatása a következő számban.)

Két szabadság.

1. Térdepeltem kukoricán,
Zárva voltam kamarában,
Mert tanulni nem akartam
Sohasem az iskolában.
Elismerem mind e *jus*-ot:
Igazság volt az, mi sujtott.
Mégis néha a nép szája
Azt sugdosta:
«Szegény fiu, szegény árva!»
2. Megkötötték kezeimet!
Megkötötték a két lábam!
Megjárt néha a vessző is,
Mert valék én rakoncátlan.
Elismerem mind e *jus*-ot:
Igazság volt az, mi sujtott.
Mégis néha a nép szája
Azt sugdosta:
«Szegény fiu, szegény árva!»
3. Térdepeltem, zárva voltam,
S megkötözve lábam, kezem!
Igy mult el a gyermekélttem,
De én mindezt föl nem vettem.
«Se baj!» — mondám — «szabad vagyok!
Csak a testem, az nyomorog!
A lelkemet nem zárják el;
Az oly szabad,
Akár mint a bérci kesely».
4. Régen mult ez. Fölserdültem;
Telek szálltak, nyarak jöttek;
Házunk előtt a kis fűzfák,
Hej, azóta nagyra nőttek.
A végzetem azt jelölte:
Rózsák között egy szép kertben
Szőke lánynyal találkozom:
Azurszemű
Szőke lánykát megszeressem.
5. Ninesen nyugtom, a mióta
Azt a tündér kis leánykát
Megpillantám és a két szem
Tűzsugárit reám szórják.
Azóta, bár testem szabad,

A szívem és lelkem a rab.
Puhán fekszik az én szívem
És a lelkem,
Mégis úgy fáj, sajog keblem.

6. Oh emberek, rab a szívem!
Rablója a tündérlányka.
Ez a lányka a prédáját
Nem kedvelte, porba dobta.
Ezért sajog, vérzik keblem.
Ah e *jus*-t nem érdemeltem!
Most azonban senki szája
Nem sugdossa;
«Szegény fiu, szegény árva!»

(Bírálatát l. a következő számban. Szerk.)

Szászvárosi W. Jenő.

Antigone.

II.

Folytassuk a párhuzamot!

Antigone a maga ártatlanságának lélekemelő önértében s egy dicső tettek öntudatában tanúkul hívja föl a polgárokat, hogy büntetése igazságtalan; vigasztalásra nem szorulván nem fogadja társul *Ismenét*, ki utóbb szintén át levén hatva az *Antigone* védelmezte ügy szentségétől ha'ni kíván nénjével; ellenben *Kreon* a lelkiismeret furdalásaitól zaklatva és áldozatul esett övéitől megátkozva elhagyottan magában áll, míg nem végre lelkében megtörve a kétségbeesés karjaiba dől.

Antigone bukása megindít, de le nem ver, hanem ellenkezőleg emel, a mennyiben a szánalom bámulattal egyesül; — ellenben *Kreon*-nak sorsa borzasztónak és súlyos vétség következményeként tűnik föl; a benyomást, melyet rettentő bukása okoz, csak az a meggyőződésünk enyhíti, hogy büntetését megérdemelte.

Hogy *Kreon*-nak bűnhődése jogos, erről a szemlélőnek a drámai cselekvés folyamában csakugyan meg kell győződnie. *Kreon* ugyanis eszményeért, t. i. az állami törvényért, küzdve oly ballépéseket tesz, melyek vétségét egészen más színben láttatják, mint *Antigone*-ét. *Kreon* tullépett királyi jogainak körén, midőn az élők fölötti hatalmát egy holt-ra is kiterjesztette. Hogy a régieknél már az is bűn volt, ha valaki utközben temetetlen halottat látván arra legalább egy maroknyi port nem hintett, arról a görög «*Anthologíá*»-nak nem egy sirverse is tesz tanuságot. Még sokkal nagyobb vétség volt természetesen az, ha valaki valamely halottnak eltemetését megtiltotta. Már *Homeros*-nál is haragszanak az istenek *Achilleus*-ra azért, hogy *Hektor*-nak holt testét temetetlenül heverteti szabad ég alatt. Midőn a thebaiak azokat, kiket az ellenség közül a harcban megöltek vala, temetetlenül hagyták: *Theseus*, athenai király, kinek pedig a két ellenfél harcában része nem volt, háborut izent a thebaiaknak, hogy őket a holtak eltakarítására kényszerítvén az alvilági istenek ellen elkövetett nagy vétéséget jóvá tegye. *Theseus*-nak e tettét az athenai szónokok minden alkalommal magasztalva emlegetik. — Valóban benső undorral kellett minden igazi görögnek *Kreon*-tól elfordulnia, midőn a holtak iránti kegyeletet annyira megsértette! —

De gondoljuk meg továbbá azt is, hogy *Kreon* nem csak az egész polgárságnak tiltotta meg *Polyneikes*-nek eltemetését, hanem még a két nőtestvérnek is. Ezzel *Kreon* a család jogaiba avatkozott. E visszaélés a hatalommal még nagyobbnak mutatkozik, ha figyelembe vesszük azt, hogy *Kreon* a korábbi görög hőskornak egyik fejedelme; mert a görög társadalmi fejlődésnek e hajnali szürkületében a család még el

nem vesztette vala jogainak leglényegesebb részét az állam kedvéért, hanem ellenkezőleg minden hatalmasabb családnak, mint egy-egy külön kis állam az államban, akkorában az államtól bizonyos jogoknak és kiváltságoknak elismerését követelte. Így, hogy egy példát idézzünk, az akkori hőskorban minden család a *vérboszu*-nak jogát igényelte. Mai nap rendezett és kifejlett állam nem engedheti meg a vérboszut, a *vendettá*-t; de valjon akkorában szabad volt volna-e *Kreon*-nak azt mint az államtörvénybe ütközőt megtiltani? — S épen úgy nem volt szabad neki megtiltania, hogy testvér testvérét el ne temesse, minthogy ezt a legszentebb családi kötelesség parancsolta. — *Antigone* egy isteni törvény kötelességszerű teljesítésének tekinti *Polyneikes*-nek eltemetését s a thebai polgárok (miként *Haemon* hírül viszi *Kreon*-nak) helyeslik *Antigone*-nak tettét; ámde e helyeslés egyúttal *Kreon* eljárásának kárhozzátása is.

Hogy a nézőnek számalma majdnem egészen *Antigone*-ra irányul s csak kis mértékben *Kreon*-ra, annak kiváló oka már magában a *conflictus*-ban, az összeütközésben, rejlik, mely ugyanis *Antigone*-nál már keletkezésekor sokkal tragikusabb. — Az isteneknek amaz iratlan, változhatatlan törvénye, mely a testvér iránti kegyeletet parancsolja, oly mélyen van már a tragodia kezdetén *Antigone*-nak szívébe vésve, hogy azt semmiféle erő és hatalom ki nem törülheti onnan. Ezért, midőn *Kreon* a *Polyneikes* eltemetését tiltó parancsra hivatkozik, *Antigone* egyszerűen ezt válaszolja: «*Testvérem ő*». E válaszzal mintegy azt adja *Kreon*-nak tudtára, hogy kénytelen az államtörvényt, illetőleg *Kreon* tilalmát, megszegni egy más törvény kedvéért, melynek teljesítését a kötelesség és lelkiismerete parancsolja. — Ki nem sajnálja itt őszintén, hogy *Antigone* két törvény szerencsétlen összeütközésének esik áldozatul? — *Kreon*-nál másképen van a dolog. Őt nem a körülmények szerencsétlen alakulása sodorja a küzdelembe, hanem ő maga idézi ezt elő, még pedig azzal, hogy saját tilalmát erőnek erejével államtörvényné emeli.

Kreon-nak bukása inkább félelembe ejtő, mint számalomra indító; — *Antigone*-nak bukása épen olyan megrázkodtató, mint számalmat keltő. A költő világosan érteti meg velünk azt, hogy *Antigone*-ra azért nehezedik annyira a végzet sulyos keze, mert ő is a sorsüldözött, átokverte *Labdakidák* egyike, kiknek nagy hibáját, t. i. a szenvedélyességet, a hirtelen indulatosságot ő is örökölte. — S csakugyan majdnem daemoni szenvedély sugálja *Antigone*-nak a borzasztó átkokat, melyeket az előtte ismeretlen tettesek fejére mond, midőn látja, hogy a *Polyneikes* holt testére kegyelettel hintett port bűnös kezek onnan ismét eltávolították. Minthogy az örök csakis *Kreon* parancsa szerint járának el, ennél fogva a hirtelen haragra gerjedt *Antigone*-nak átkai magának *Kreon*-nak fejére szállanak. Minthogy pedig *Sophokles* szerint az átok, ha bűnöst ér, sohasem hatástalan: azért tehát *Antigone*-nak is van része abban, hogy *Kreon*-nak szellemét daemoni hatalmak hálózzák be s oly keményszívű magatartásra ösztönzik, melylyel nem csak magát dönti veszélybe, hanem *Antigone*, *Haemon* és *Eurydike* vesztét is okozza.

Hogy azonban *Kreon* zsarnoki eljárásának dacára jóra fordulhatott volna még minden, ha a *Labdakidák* hirtelenkedő indulatossága nem volt volna *Antigone*-nak is átkos öröksége: arról eléggé meggyőzőnek minket ama jelenetek, melyeknek szemtanúivá tesz minket a költő a sziklasir előtt és a sziklasirban. *Haemon*, midőn értésére esik, hogy aráját a sziklasirba zárták, azonnal a hely színére, a sziklasírhoz, siet; — oda siet *Kreon* is, hogy, miután *Polyneikes*-t eltemettette,

bocsánatát hirdesse *Antigone*-nak s őt szabadon bocsássa. Ha *Antigone*-nak kis türelme volt volna, akkor a megmentésére siető *Haemon* még élve találja s kiszabadítja, *Kreon* pedig megbocsát neki. — Így hát nem csak *Kreon*-nak, hanem *Antigone*-nak bukásában is megtaláljuk az alapgondolatot, mely e tragoedián piros fonálként húzódik keresztül. Ez alapgondolat a következő: Az ember, menten minden egyoldalú makacsságtól, nyugodtan gondolja meg, hogy mi tartozik jogköréhez, s a szerint intézze működését mint ember és polgár; mert a józan meggondolás az életboldogságnak főkélléke; ellenben a meggondatlanság bajból bajba sodor, veszélyből veszélybe dönt.

Hadd szóljak most a remek tragoediának egy kis fogyasztásáról! E fogyasztás abban áll, hogy *Ismene* a tragoediának második felében többé elő nem fordul; már pedig a költő két jelenetben, t. i. a drámának elején és közepén, oly fontos szerepet juttatott neki, hogy az, ki a tragoedia cselekvényét mindvégig figyelemmel kíséri, önként ama kérdést intézi magához, hogy *Ismene* hová lőn, hogy mi lett belőle? — S e kérdés valóban nagyon természetes, mert *Ismene* alakja sokkal rokonszenvesebb, hogy iránta a dráma második felében többé ne érdeklődnénk, és jellemzése sokkal remekebb, hogy föllépését a dráma második felében ne kívánók. — Hogy a fogyasztás annál jobban szembe tűnjék, lássuk mindenekeelőtt, miként jellemzi őt a költő. — *Ismenét* minden szavából olyannak ismerjük e tragoediában, ki mindent meggondol, ki jogait és kötelességeit egyaránt fontolja, ki a vállalatot s a hozzá kívántató erőt egyaránt számba veszi, ki arra is szokott gondolni, valjon az, a mibe fog, a mire vállalkozik, keresztülvihető-e? — Föl'ogja helyzetét mint nő és mint polgárnő egyaránt; de mindamellet a testvér iránti kegyeletnek is ad helyet szívében. Nemesen gondolkodik ő is, miként *Antigone*; csak hogy míg néne a szenvedély martaléka lesz s az utját gátló korlátokat erőszakosan akarja ledönteni: ő az állami fensőség s a törvényes rend előtt meghajolva kéri az alvilági isteneket, bocsássonak meg neki, ha — a külhatalomtól gátolva — a holt testvér iránti kegyeletnek adóját le nem róhatja. Nem gyávaság vagy a haláltól való félelem tartja őt vissza (— mert hiszen utóbb ő is önként késznek nyilatkozik *Antigone* sorsában osztozni —), hanem a törvény szentsége ijeszti vissza, mint a ki nem akar különbséget tenni az államtörvény és annak parancsa között, kinek kezében az államhatalom összepontosul. —

Ilyennek jellemezte, ime, a költő *Ismenét*; mi természetesb tehát, mint hogy a tragoedia második felében, a hol többé elő nem fordul, hiányát érezzük? —

Minthogy *Ismenének* szerepe sok tekintetben párhuzamos *Haemon* szerepével, ki mindvégig tevékeny részt vesz a drámai cselekvényben: azért a tragoedia második felében, a hol (mint mondók) *Ismene* többé elő nem fordul, a személycsoportosítást illetőleg az arány is károsul, az egyensúly is szenved.

Hogy *Ismene* akkor, mikor *Antigone* utoljára fordul meg a polgárok közt, meg nem jelenik, az még nem oly nagyon föltűnő; mert hiszen a néző ott azt hajlandó sejteti, hogy *Ismenét* *Kreon* parancsára a házban zárva tartják, minthogy *Antigone*-nak sorsában osztozni kívánczozott. Ámde a tragoedia végén, akkor ugyanis, a mikor *Kreon* megtörve s bubánattal telve jelenik meg, nem felelne-e meg jobban a plastikai arálynak s nem volna-e a drámai végkifejlést illetőleg helyesebb, ha a szolga helyett *Ismene* lépne ki a palotából s ő adná hírül *Kreon*-nak neje halálát? — Ez esetben a meglevőnél még meghatóbb jelenetnek volnánk szem- és fültanui; s míg ugyanis *Kreon* a maga fiát s a maga nejét siratná: addig *Ismene* saját

nénjének, *Antigone*-nak, halála miatt fakadna jajokra; s e jajok *Kreon*-nak helyzetét még súlyosbítanák, mert minden jaj egy-egy keserű szemrehányásként azt zúgná *Kreon* fülébe, hogy *Antigone* halálának is ő az oka. —

Ha *Ismene* a dráma végén mint *Antigone*-nak élő helyettese a színpadon csakugyan megjelenék, akkor *Kreon* határozottabban és nyíltabban volna kénytelen *Antigone*-ért bánatot érezni; akkor kénytelen volna *Ismené*-vel szemben megvallani, hogy *Antigone* ellen elkövetett zsarnoki kegyetlensége az oka, hogy fia és neje reá átkot mondvá mint öngyilkosok multak ki a világból.

Ha az említett jelenetben *Kreon*-on (vagy pedig a «*Grammatica Hungarica infamis*» szerint írva: *Kreono*-n) kívül *Ismene* is állana a színpadon, akkor azt is megtudhatnók, hogy a *Labdakidák* utolsó sarjadékára, *Ismené* re, mily sors vár; megtudhatnók, hogy valjon egy átokverte családnak utolsó tagját megkiméli-e a sors keze, vagy pedig el kell-e majd neki is vesznie, miként elveszett *Laios* s utána már majdnem valamennyi utódja? —

Ismene sorsát illetőleg kétségben hagy minket a költő. Ez feltűnő hiány, melyet csak úgy magyarázhatunk meg magunknak, ha elfogadjuk azt a föltevést, hogy *Sophokles* azért mellőzi a dráma második felében *Ismenét*, mert sokkal nagyobb szerepet szánt neki, mint a melyet az «*Antigone*» című tragoediában viselhetne, vagyis azért nem lépteti föl a tragoedia második felében, mert a *Labdakidák* ez utolsó sarjadékát egy külön tragoediának főhősvé szándékozott tenni. — Igaz, nincs tudomásunk arról, hogy *Sophokles* tragoediái között egy «*Ismene*» című is volt volna; de ez még nem bizonyítja az itt említettem föltevésnek lehetetlenségét. Lehet, hogy volt *Sophokles*-nek egy «*Ismene*» című drámája is, de elveszett; lehet az is, hogy egy «*Ismene*» című darabnak írása csak szándék maradt, minthogy kiviteli nehézségek ily drámai mű létrejöttét megakadályozták. —

Minthogy az eddig mondottaknak kellő megértése csak a drámai cselekvény kellő ismeretének alapján lehetséges, ennél fogva hadd mondjam el most — a szükséges bevezetéssel együtt — az «*Antigone*» tartalmát.

Az «*Oedipus király*» című tragoediában borzalommal láttuk, hogy *Laios*-nak szerencsétlen fia, *Oedipus*, miként közeledett mindinkább az őt végromlással fenyegető örvényhez. Hallottuk ott, hogy *Oedipus*, miután maga lett vétségeinek fölfedezője, a gyalázatát megvilágító napot látni nem akarván, megfosztotta magát szeme világától.¹ — Hogy mi történt *Oedipus*-sal azontul, azt *Sophokles*-nek «*Oedipus Kolonos*»-ban című tragoediájából tudjuk meg. A szerencsétlen vak ugyanis a *Küthaeron*-on vagyis a *Thebae* és *Athén* közti hegyes vidéken, melyet neki csecsemőkorában szülői sírul szántak vala, kívánta leélni boldogtalanságának hátralevő napjait. De *Kreon* nem teljesítette *Oedipus* kívánságát, hanem akarata ellen visszatartotta őt *Thebae*-ben. *Oedipus* lassanként bele tanult nyugodni sorsába; különösen jól esett neki, hogy őt gondosan ápoló, *Antigone* és *Ismene* nevű jó leányainak körében tartózkodhatik. — De, ime, *Kreon* egyszerre más gondolatra tér s egyetértve *Oedipus*-nak *Eteokles* és *Polyneikes* nevű elfajult fiával, számkivetíti őt. — Erre *Polyneikes* veszi kezébe a kormány gyeplőit. Ámde *Eteokles*-nek erős pártja van a polgárok között; erre támaszkodva elűzi *Polyneikes*-t s maga ül a királyi székre. Ezalatt a vak *Oedipus* idősb leányától vezetett mint koldus tévelyeg, míg nem végre *Athén*

közelébe *Kolonos*-ba érkezik. Itt teljesül végre a jóslat, melyet *Apolló*-tól kapott. «Nyomoruságod véget ér, ha magok a boszulóistennők (*Erynies*) vendégül fogadnak téged. Akkor nyugalmat találsz, mert a halál megvált szenvedéseidtől. Eltednek végét *Zeus* neked mennydörgéssel s villámlással és földrengéssel fogja tudtadra adni. Halálot azoknak, kik befogadtak téged, üdvöt, kik elűzték, romlást hoz». Így szólt a jóslat.

Oedipus Kolonos-ban öntudatlanul azon a helyen pihen meg, mely a boszulóistennőknek van szentelve. Az athenai nép fölismervén a vak koldusban az átokverte *Oedipus*-t, ki akarja őt üzni az országból, ámde *Athén*-nak nemeskeblű királya, *Theseus*, befogadja a szerencsétlent országába és ótalmat ad neki. —

Thebae-ben visszamaradt másik leánya, *Ismene*, fölkeresi édes atyját s elbeszéli neki, hogy *Polyneikes Argos*-ban gyűjtött hadsereggel *Thebae* ellen indul, a honnan őt *Eteokles* kiűzte vala. Azt is hírül adja *Oedipus*-nak, hogy a jóslat szerint *Thebae* csak úgy győzhet a bekövetkezendő harcban, ha *Oedipus* a városba visszatér; ha *Oedipus* másutt találandja sírját, akkor ez *Thebae*-re nézve végzetes lesz. Végre azt adja édes atyjának tudtára, hogy *Kreon*, mihielyt meghallotta a jóslatot, azonnal utnak indult *Kolonos* felé azzal a szándékkal, hogy *Oedipus* csellel vagy erőszakkal haza hozza s azután *Thebae*-ben fogolyként tartsa, hogy ne hallasson meg másutt.

Kreon csakhamar megjelenik s *Oedipus* t hazatérésre törekszik birni. Ez nem sikerülvén erőszakhoz akar nyulni; de *Theseus* még jókor érkezik s megakadályozza szándokát.

Nem sokára *Polyneikes* jelenik meg *Kolonos*-ban. A jóslat szerint övé a győzelem, ha az elűzött *Oedipus* neki pártjára kel. Azért jó tehát *Kolonos*-ba, hogy kérje *Oedipus*-t, béküljön ki vele, minthogy csak így lehet övé a győzelem.

Oedipus átokkal felel fiának s megjövendőli neki, hogy saját testvéreinek, *Eteokles*-nek, kezétől fog meghalni.

Végre elérkezik *Oedipus* halálos órája. Megáldja leányait; *Theseus*-nak s népének üdvöt jósol; végre az istenektől hivatva alászáll az árnyékvilágba.

Igy végződik az «*Oedipus Kolonosban*» című tragoedia.

Az átok, melyet *Oedipus* elfajult fiaira mondott, teljesül. — *Polyneikes* hat argosi fejedelemmel egyesülten *Thebae* ellen indul és ostromolja. *Eteokles* és *Polyneikes* megölik egymást párbajban. A fejedelmi méltóság most nagybátyjukra, *Kreon*-ra, száll, ki *Teiresias* jóstól tanácsot kér, hogy mily módon lehetne *Thebae*-t megmenteni. A látnok azt válaszolja, hogy *Thebae* csak úgy menthető meg, ha az elvetett sárkányfogakból előállott ősök (*Σκρρτοί*) valamelyikének egyik utódja a város faláról leveti magát ama mélységbe, a hol *Ares*-nek sárkánya tanyázott vala. *Kreon*-nak fia, *Megareus*¹, ekkor fölállozza magát hazájáért levetvén magát a város faláról az említett mélységbe. A thebaikat a királyfi ez önfeláldozásának láttára oly lelkesedés szállja meg, hogy éjjel kirohannak a várból s az ellenséget teljesen megverik. A *Thebae* ellen indult hét vezér közül csak *Adrastos* maradt életben, ki *Areion* nevű gyors lovának köszönhetette megmenekülését.

Még ama diadalmas éjszakán adja *Kreon* azt a szigorú rendeletet, hogy senki se merje *Polyneikes*-t, mint a ki hazája ellen harcolt, eltemetni, s hogy halálbüntetés vár arra, ki e rendelet ellen vét. A görögök azt, ha valakit temetetlenül hagytak, nem csak a legna-

¹ L. a «Haza és Külföld» második évfolyamának 7. számát.

¹ L. «*Reallexikon des class. Alterthums von Dr. Friedrich Lübker*» *Menoikeus* alatt.

gyobb meggyaláztatásnak, hanem a legnagyobb büntetésnek is tekintették, mert hitők szerint a temetetlenül maradtak nem mehettek be az alvilágba, hanem a *Styx* innenső partján voltak kénytelenek bolyongani, míg csak valaki el nem temette holt testöket. S épen ezért a legszentebb kötelességnek tekintették a temetésben nem részesült holtat eltemetni vagy legalább maroknyi földet vagy port hinteni testére. — E szerint *Kreon*-nak rendelete a legszentebb törvénynek teljesítését tiltotta meg!

Antigone (itt kezdődik *Sophokles*-nek «*Antigone*» című tragoediája) ennek az emberiebb érzelmet annyira sértő zsarnoki rendeletnek annál kevésbbé hajlandó engedelmeskedni, minthogy a temetetlenül hagyandó halott neki édes testvére.

Miután a hírnök *Kreon*-nak rendeletét korán reggel kihirdette, *Antigone* azonnal fölszólítja hugát *Ismenét*-t, hogy jöjön vele *Polyneikes*-nek holt-testéhez, hogy ezt eltemessék. *Ismene* életveszéllyel járónak látván *Kreon* rendeletének megszegését inti *Antigonét*-t, hogy hagyjon föl merész szándékával. *Antigone* nem hajt hugának szavára; még a haláltól sem fél, midőn holt testvére iránti szent kötelesség szólítja őt; — egyedül is késznek nyilatkozik a zsarnoki rendelettel dacolva *Polyneikes*-t eltemetni.

Eltávozásuk után (a második jelenetben) a nép véneinek gyülekezete, a *kar*, a fölkelő napot üdvözli s azután az elmúlt éj csatájáról szól, mely az ellenségnek vereséget és gyászt, *Thebae*-nek győzedelmet és örömet hozott.

Ekkor *Kreon* lép föl, ki a parancsára összegyűlt thebai aggastyánok előtt elmondja, hogy mily elvek fogják őt a kormányzásban vezérelni; erre ismétli ama tilalmát, hogy *Polyneikes*-t senki se merje semmiféle szín és ürügy alatt eltemetni; fölszólítja egyúttal a *kar*-t képező aggastyánokat, hogy vigyázzanak, hogy valaki a tilalom ellen ne vétson.

Ekkor (IV. jel.) megjelenik egyike amaz öröknek, kiket *Kreon Polyneikes* holt teteméhez rendelt vala, s hírül hozza *Kreon*-nak, hogy a holt testet az imént megnézvén porral behintve találták s hogy legkisebb gyanujuk sincsen, hogy ki lehetett az, ki a tilalmat megszegni merészkedett. A nép vénei e hirt hallva azt vélik, hogy a tett talán valamely istenségtől ered. *Kreon* leszidja őket e hiedelemért, azután pedig a legborzasztóbb büntetéssel fenyegeti a holt-test őreit, ha a tettest föl nem jelentik vagy ha meg nem vallják, hogy valakitől megvesztegettetve magok követték el a tettet. *Kreon* erre visszatérvén a palotába az őr is távozik örülve, hogy ez izben még kikerülte *Kreon* haragjának súlyos következményeit.

A karbeli aggastyánok erre (a következő jelenetben) megéneklik az embert és csodálják szellemi erejét és okosságát, mely azonban nem csak a jóra készíti, hanem sokszor a rosszra is csábítja a halandót.

Miután a *kar* befejezte elmélkedését, az őr ismét megjelenik, de most már másodmagával, t. i. a *bűnös*-sel, *Antigone*-val. Épen akkor lép ki a palotából *Kreon*, kinek az őr azonnal elbeszéli, hogyan kapták *Antigonét*-t a tetten. Miután a holt-testről lesöpörtük az ismeretlen kéz hintette port (így kezdi mondókáját), félre vonultunk és lestük, vajon nem fog-e ismét valaki port hinteni a tetemre? — Hirtelen forgószél kerekedett föl, mondja folytatólag az őr, úgy hogy a nagy por miatt semmitsem láthattunk; — miután a fürgeteg elvonult, ott láttuk a holt-testnél *Antigonét*; siránczik vala s átkozta azokat, kik a holt-testről a port levették; azután egy érc-hamvvederből újra port hintett kezével a holtra. Ezt látván, mondá az őr befejezőleg, azonnal megragadtuk a hajadont, ki mitsem téelve nem is tagadta, hogy első izben is ő volt a tettes.

Kreon elbocsátván az őrt megkérdezi *Antigone*-t, ismerte-e a tilalmat? — *Antigone* azt mondja, hogy igen s midőn erre *Kreon* azt kérdi tőle, hogyan merészelt a tilalom ellen cselekedni, azt válaszolja, hogy az istenek törvényeit többre becsüli, mint az ő törvényét, mely igazságtalan; válaszában azt is oda mondja *Kreon*-nak, hogy bizonyosan a karbeliek is mindnyájan hangosan helyeselnék azt, hogy holt testvérét eltemette, ha nem félnének a zsarnok haragjától.

A következő jelenetben *Kreon* a parancsára megjelent *Ismene*-től kérdezi, részes-e a tilalom megszegésében? — A nemesszívű *Ismene* nem akarja, hogy *Antigone* egyedül szenvedjen, s ezért késznek nyilatkozik nénjével együtt viselni a felelősséget. — *Antigone* ezt meg nem engedi; ő egyedül adván meg *Polyneikes*-nek a végső tiszteletet egyedül akar bűnhődni.

Kreon már nem birván haragjával erre kijelenti, hogy *Antigone*-nak, habár *Haemon*-nak arája, meg kell halnia.

A *kar* a következő jelenetben arról szól, hogy a szerencsétlenség, ha valahol egyszer beköszöntött, nem igen hagy fel többé üldözéseivel, s hogy az ember remél, csalatkozik és téved és soha sem ment a szerencsétlenségtől.

A következő jelenetben *Kreon*-nak fia, *Haemon*, lép föl, kinek tudtára adja az atya, hogy *Antigone*-nak, mert megszegte a tilalmat, meg kell halnia, miért is mondjon le róla, úgy sem lenne e törvénytisztegető nővel boldog. Az engedelmisség és rendszeretet a jó honpolgárnak első kötelessége. *Haemon* védelmezi aráját s a népre hivatkozik, mely úgy vélekedik hogy *Antigone* ártatlan és nemesen cselekedett; miért is kéri édes atyját, engedjen és bocsásson meg neki, mert utóbb meg találná bánni keményszívűségét. *Kreon* fölháborodik s azt adja értésére *Haemon*-nak, hogy ifjutól nem fogad el tanácsokat, s midőn *Haemon* erre még határozottabban kárhoztatja szívtelen eljárását, annyira felbőszül, hogy azonnal fiának szemeláttára akarja *Antigonét* megöletni. *Haemon* ekkor tüstént eltávozik azt mondván atyjának, hogy nem fogja őt többé sohasem látni.

Haemon eltávozása után *Kreon* a *kar* kérdésére, hogy mi lesz *Antigone* büntetése, azt válaszolja, hogy elevenen egy sziklaüregbe fog zárni. Hadd jegyezzem meg itt mellékesen azt, hogy a középkorban kolostori büntetésképen dívott befalazás már az ókorban is megvolt. Hogy a büntetésnek e neme a *keleti* népeknél sem ismeretlen, az a többi között az «*Ezerégy éjszaka*»-ból is kitünik. — *Kreon* nyilván azért választja e vérontás nélküli halálnemet, hogy be ne szennyezze kezét rokonvérrel, mert *Kreon*, *Antigone* anyjának, *Jokaste*-nak, bátyja s ennél fogva *Antigone*-nak a nagybátyja.

A következő jelenetben *Antigone* meghatóan kesereg a miatt, hogy senkitől meg nem szánva s meg nem siratva kell majd meghalnia.

A következő jelenetben megparancsolja *Kreon* a szolgálknak, hogy hurcolják *Antigone*-t haladéktalanul a sziklasirba. — *Antigone* azt óhajtja, hogy az istenek, ha ő csakugyan ártatlan, ne büntessék halálának okozóit keményebben, mint a miként ezek most őt büntetik. Végre *Thebae* városának nemes polgárait tanúkul hívja fel, hogy őt igazságtalanul ítéltek halálra. — Ekkor megszólal a *kar* azt mondva, hogy a végzetnek a leghatalmasabb sem szegülhet ellen s hogy úgy, mint *Antigone*, már sokan szenvedtek halált.

Miután *Antigone*-t elhurcolták, megjelenik egy fiutól vezettetve a vak *Teiresias* hírül hozva *Kreon*-nak, hogy az áldozatok nem sikerültek s hogy a madarak is szerencsétlenséget jósoltak, miért is azt tanácsolja

Kreon-nak, hogy az istenek megengesztelése végett takarítottassa el valahára *Polyneikes*-nek testét. — *Kreon* semmitsem akar erről hallani s azt állítja, hogy *Teiresias* is összeesküdött ellene, mert meg van vesztetve. Az igazságtalanul gyanúsított látnok fölindul s megjövendőli *Kreon*-nak, hogy fiát el fogja veszteni. Inti egyszersmind *Kreon*-t, hogy jövendőben bölcsőbb legyen, s ezzel eltávozik. — A *kar* megdöbben, mint-hogy *Teiresias* (miként *Kreon* maga is kénytelen megvallani) még sohasem jövendölt olyat, mi utóbb be nem teljesedett. Azt tanácsolja tehát *Kreon*-nak, hogy szabadítsa ki hamar *Antigone*-t a sziklasírból és temettesse el rögtön a holtat. — *Kreon* megjegyzi; a makacs-ság helyét nála most az engedékenység foglalja el; elsiet szolgálvaival, hogy tüstént megtörténjék, mit az aggasztjánok tanácsolnak.¹

A következő jelenetben a *kar* *Thebae* városának védőistenéhez, *Bacchus*-hoz, fohászkodik, hogy jöjjön ótalmára a városnak, melyet annyira kegyel.

Erre egy hírnök jelenik meg, ki jajgatva beszéli el, hogy *Kreon*-t nagy szerencsétlenség érte, minthogy fia, *Haemon*, öngyilkos lett.

A következő jelenetben *Kreon*-nak neje, *Eurydike*, lép föl, kinek a hírnök körülményesen beszéli el a nagy csapást, mely a fejedelmi házat érte. Előrebocsátván azt, hogy ő vezette el több szolga kíséretében *Kreon*-t ama helyre, hol *Polyneikes*-nek kutyáktól marcangolt teste feküdt, azt mondja folytatólag, hogy miután a holtat szent vízzel megmosták, megégették és sírba tették, a boltozatos sziklasírhoz sietének, a melybe *Antigone*-t zárták vala. Midőn már közelében valánk, mondja beszédét folytatva a hírnök, a sírboltból *Haemon*-nak jajkiáltása hallatszott. *Kreon* (folytatja a hírnök) azonnal megparancsolta szolgálóinak, hogy tekintsenek be a sziklasírba a barlangnyíláson át. Borzasztó látvány tárult szemeik elé! Ott látták a levegőben függve *Antigone*-t, ki fátyolával maga akasztotta föl magát, mellette pedig *Haemon*-t, ki aráját átkarolva tartá és siratta sorsát. *Kreon* maga is közelebb menvén a sziklasírhoz hangosan zokogva és térden állva hívogatta fiát, hogy hagyja el a borzalom helyét és jöjjön atyjához. A fiu vadul tekint atyjára, néma gúnymosoly torzítja el arcát, majd kardját rántja ki s atyja után vág, de ez megmenekül, mire magamagát döfi át. — Ennyiből áll az, mit a hírnök tudtára ad *Eurydiké*-nek, ki erre szó nélkül a palotába siet. — A *kar* ekkor amaz aggodalmának ad kifejezést, hogy *Eurydike*-nek mély hallgatása aligha rosztat nem jelent. — A hírnök eltávozik, hogy megfigyelje, mit szándékozik *Eurydike* tenni.

Az utolsó előtti jelenetben *Kreon*-t látjuk, a mint fiának holt-testét karjaiban tartva a maga kínjait tölmácsolja.

Utolsó jelenet.¹

Szolga.

Téged, királyom, ostromoz a sors keze.

¹ Csiky («A nemzeti színház könyvtára. Kilencvenkilencedik füzet *Antigone* Sophokles tragédiája. Fordította Csiky Gergely. Budapest. 1876.» I. a 47. lapon az utolsóelőtti verssort; továbbá: «*Sophokles* tragédiái. Fordította Csiky Gergely. Kiadja a Kisfaludy-társaság. Budapest. 1880.» I. a 214. lapon az első verssort) az 1110. versornak e kifejezését «εἰς ἐπὶ τὸν τάφον» így fordítja: «az órjás sziklabolt felé». — Jakob («*Sophokles' Antigone* griechisch mit Anmerkungen nebst einer Entwicklung des Grundgedanken und der Charaktere in der *Antigone*. Herausgegeben von August Jakob. Berlin. 1849.» I. a 131. lapon az 1108–1110. vershez irt jegyzetet) azt véli, hogy az idézett kifejezés nem a sziklabolt-ra, hanem ama helyre vonatkozik, hol *Polyneikes* holt-teste fekszik. Az okok, melyekkel Jakob e véleményét támogatja, eléggé meggyőzők.

¹ Nem fordítás ez, hanem az eredetinek szellemében irt lehető legszabadabb utánzás. A hatlábu szűkő-verssort illetőleg ismét-

*Karodban, íme, holt fiad vagy; de bent
A házban is nagy a családi gyötrelmem.*

Kreon.

Hogyan? Mi múlja még ezen csapást fölül!?

Szolga.

*E holtnak édes anyja, nőd, többé nem él.
Még vérezik az önmagán ejtette seb.*

E gyászshirre *Kreon* szívszaggató jajokra fakad.

Hogy az, mit a szolga mond, nem koholmány, hanem szomorú valóság, arra e szavakkal figyelmezteti *Kreon*-t a

Kar.

Tekints a házba be, mi szörnyű ott a gyász!

Kreon oda tekintve meggyőződik arról, hogy neje meghalt, hogy nincs többé.

Szolga.

*A ház oltára mellett roskadott le ő.
Midőn szemére ült az éj, Megáreus
S Haemon halálát megsíratva, azt, a ki
Őket halálra kényteté, megátkozá.*

Kreon ennek hallatára halálát ohajtja.

Szolga.

*Azt mondta nőd még a haláltusában is,
Hogy férje volt a két fiúnak gyilkosa.*

Kreon.

Miképen mult ki ő? Beszéld, könyörtelen!

Szolga.

*Legott szívébe döfte önkezelével ő, —
Mihelyt fiának holt hírét vevé, — a tört.*

Kreon erre önmagát vádolja. Fia gyilkosának mondvá magát azt ohajtja, vajha e gyásznapi volna életének utolsó napja. Végre kétségbeesve távozik.

Kar.

*Ha te bol- | dog akarsz | itt len- | ni, ne sértsd
Az olym- | posiak | törvé- | nyeit és
Heves in- | dulatid | fékez- | ni tanuld.
Lakol az, | ki kevély | s elbi- | zakodó;
Előbb | vagy utóbb
Sírat- | ja hibá- | it az olly- | an.*

*

Sophokles-nek «*Antigone*»-ja e században először Potsdam-ban került színpadra IV. Frigyes Vilmos, porosz király, rendeletére 1841.¹ — Ezután Berlin-ben, Lipszében és Drezdában is előadták; végre valamennyi nagyobb színpadon játszották és játszszák időnként most is *Sophokles*-nek e remekművét.

Theurewk Árpád.

lem azt, a mit «*Oedipus király*» című értekezésemben e folyóirat 1886. évi április havi számának 5. oldalán mondtam, hogy t. i. ama — nálunk ritkán kellő figyelemre méltatott — verstörvényhez, mely a harmadik lábon caesurát követel, a legszigorubban ragaszkodtam.

¹ «*Jam vero improvisa huius disciplinae lux affulsit, postquam regis clementissimi iussu Postamii nuper (die XXVIII. m. oct. MCCCXLI.) Sophoclis fabula acta est, quae inscribitur Antigone.*» («*Disputationes scenicae. Scripsit Dr. Julius Sommerbrodt. Liegnitz, 1843.*» I. az első lapon.)

Pallas részvénytársaság nyomdája. Budapest. (Kecskeméti-u. 6.)